

EKOLOJİK YIKIMA KARŞI EĞİTİM: DOĞAYI SAVUNMAK, YAŞAMI SAVUNMAKTIR!

Eğitim Sen Yayınları
Ocak 2026 / Eğitim Sen Bülteni Ekidir

EKOLOJİK YIKIMA KARŞI EĞİTİM: DOĞAYI SAVUNMAK, YAŞAMI SAVUNMAKTIR!

Günümüzde iklim krizi artık yalnızca bilimsel raporların ya da uzman tartışmalarının konusu olmaktan çıkmış; gündelik yaşamın her alanında hissedilen somut bir gerçekliğe dönüşmüştür. Kuraklık, ormansızlaşma, hava kirliliği ve ekosistemlerin hızla tahrip edilmesi yalnızca doğayı değil; çocukların yaşam hakkını, emekçilerin geleceğini ve toplumun ortak yarınını doğrudan tehdit etmektedir. Ancak bu yıkım “doğal” değildir. Krizin kaynağı; kapitalist üretim ilişkilerinde, sınırsız tüketim ve büyüme anlayışında, doğa üzerinde kurulan tahakküm düzeninde yatmaktadır. Bu nedenle ekoloji mücadelesi yalnızca doğayı korumaya indirgenemez; yaşam hakkını, sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama hakkını, emeği, toplumsal adaleti ve barışı birlikte savunan bir mücadeledir.

Eğitim Sen olarak biliyoruz ki ekolojik yıkımın en ağır bedelini emekçiler, yoksullar ve çocuklar ödemektedir. Bu nedenle ekoloji bilinci ve bu bilincin ekoloji eğitimi yoluyla toplumsallaşması, yalnızca bir eğitim başlığı değil; mücadelemizin kurucu ve vazgeçilmez bir yönüdür. Çünkü bir ağacın kök salma hakkı, bir arının çiçeğe konarak yaşamı çoğaltması, bir derenin önüne set çekilmeden özgürce akması ya da bir taşın yerinden edilmeden varlığını sürdürebilmesi ne kadar yaşamsalsa; bir çocuğun kendisi olarak, kendi rengiyle, diliyle ve kimliğiyle var olabilmesi de o kadar yaşamsaldır. Ekolojik olan yalnızca doğayla sınırlı değildir; yaşamın tamamını kapsar. Toplumsal olan ise bu bütünün içinde şekillenir.

OKULLAR, YAŞAMDAN KOPARILMIŞ ÖĞRENME MEKÂNLARINA DÖNÜŞTÜRÜLMEKTEDİR

Kentlerin doğayla bağları koparılarak büyütülmesi, bu kopuşu kaçınılmaz biçimde okul mimarilerine de yansıtmıştır. Bugün pek çok okul, çocukların doğayla temasını güçlendiren mekânlar olarak değil; aksine bu teması sınırlayan, kesintiye uğratan ve denetim altına alan yapılar olarak inşa edilmektedir. Son yıllarda yaygınlaştırılan çok katlı, dikey okul yapıları, çocukların açık alanla temasını daha da azaltmakta; okul yaşamını kapalı mekânlara sıkıştırmaktadır. Okul bahçeleri, açık oyun alanları ve açık öğrenme mekânları sistemli biçimde daraltılmış; okullar giderek betonlaşmış, kapalı ve güvenlik odaklı yapılara dönüştürülmüştür. Oysa eğitim mekânları; çocukların hareket edebildiği, doğayla temas kurabildiği, birlikte öğrenme ve yaşam pratiklerini geliştirebildiği yataç, erişilebilir ve açık yapılar olarak tasarlanmalıdır. Bu yönelim, yalnızca mimari bir tercih değil; eğitimin yaşamla kurduğu ilişkinin yeniden güçlendirilmesi anlamına gelmektedir.

Köy okulları, geçmişte yalnızca dersliklerden ibaret olmayan; toprağın, üretimin ve doğayla ilişkinin eğitimin asli bileşeni olduğu kamusal öğrenme alanlarıydı. Köy enstitülerinde uygulanan eğitim anlayışı, ekolojik dengeyi, kolektif üretimi ve yaşamla iç içe öğrenmeyi merkeze alan bütünlüklü bir pedagojik yaklaşım sunmaktaydı. Tarım, hayvancılık, doğa gözlemi ve ekoloji temelli dersler aracılığıyla öğrenciler yalnızca bilgi edinmiyor; emeğin değerini, doğayla uyumlu yaşamı ve toplumsal sorumluluğu deneyimleyerek öğreniyordu. Bugün ise çocuklar toprağa dokunmadan, üretim süreçlerini tanımadan, doğayı yalnızca kitap sayfalarından öğrenmeye zorlanmakta; eğitim, yaşamdan koparılmış soyut ve mekanik bir disipline indirgenmektedir.

Bu durum, çocukların doğayla kurduğu bağı zayıflatmakta; öğrenmeyi deneyimden uzak, ezbere dayalı bir sürece dönüştürmektedir. Oysa doğayla temas eden, üretimi ve yaşamı merkeze alan bir eğitim anlayışı; çocukların yalnızca akademik başarılarını değil, duygusal, toplumsal ve ekolojik farkındalıklarını da güçlendirir.

Bu dönüşüm yalnızca pedagojik sonuçlar doğuran bir tercih değil; aynı zamanda siyasal bir yönelimin ürünüdür. Yüksek katlı okul binaları, ilkokul çağındaki bir çocuğun kısa bir teneffüste bahçeye ulaşmasını dahi zorlaştırmakta; okulu öğrenmenin değil, denetim ve disiplinin belirleyici olduğu kapalı bir alana dönüştürmektedir. Bu yapılaşma biçimi, çocuğun hareketini, oyununu ve doğayla kurduğu ilişkiyi sınırlandırmakta; öğrenme özgürlüğünü ve pedagojik gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Okullar yalnızca duvarlardan, katlardan ve koridorlardan ibaret değildir; nasıl bir yaşamın kurulacağını ve nasıl bireylerin yetişeceğini doğrudan etkiler. Doğayla bağı koparılmış, üretimden ve yaşamdan uzaklaştırılmış yapılarda demokratik, özgürleştirici ve eleştirel bir eğitimin gelişmesi mümkün değildir. Bu nedenle okul yapıları üzerine yeniden düşünmek, basit bir mimari tartışma değil; eğitimin kamusal niteliğini ve toplumsal yönünü güçlendirme çabasının çok önemli bir parçasıdır.

EKOLOJİK MEKÂN, EKOLOJİK OKUL

Ekolojik okul mümkündür; bir hayal ya da lüks değildir.

- Çocukların teneffüslerde açık havaya kolay ve güvenli biçimde erişebileceği yatay mimari,
- Engelli bireylerin eşit biçimde kullanabildiği erişilebilir ve engelsiz okul alanları,
- Sosyalliği boğan dar ve uzun koridorlar yerine ortak yaşamı destekleyen buluşma alanları,
- Kent içinde dahi mümkün olan, çocukların üretimle ve doğayla temas kurabildiği açık uygulama alanları,
- Ağaçlandırılmış, hayvanların da yaşam hakkının gözetildiği yaşayan okul bahçeleri,

Bunların hiçbiri yüksek maliyetli yatırımlar değildir; bakış açısı, planlama ve kamusal sorumluluk meselesidir. Ekolojik bakış, yalnızca doğayı korumayı değil; yaşamın tüm özneleri arasında barışçıl, adil ve dayanışmacı ilişkiler kurmayı ifade eder. Bir çocuğun suyla, hayvanla, akranlarıyla ve farklılıklarla kurduğu ilişki de bu bütünün doğal bir parçasıdır.

Ekolojik okul;

- Rekabeti değil dayanışmayı,
- Bireysel başarıyı değil kolektif üretimi,
- İtaati değil demokratik katılımı,
- Tüketimi değil paylaşımı,
- Ezberi değil deneyimleyerek öğrenmeyi,
- Denetimi değil güveni ve sorumluluğu, esas alan bir öğrenme ortamıdır.

EKOLOJİK EĞİTİM: GERÇEĞİ KONUŞMAK

Ekolojik yıkımın sorumluluğu yalnızca bireylere yüklenemez. Sorun, tasarruflu ampul kullanmak ya da su tüketimini azaltmak gibi tekil tercihler ve bireysel alışkanlıklarla açıklanabilecek kadar basit değildir.

Asıl sorun; çokuluslu şirketlerin, fosil yakıt lobilerinin, savaş ekonomilerinin ve bu düzeni üreten kapitalist sistemin kendisidir. Bu nedenle ekoloji meselesi, sorumluluğu halka yıkan dar ve yüzeysel “çevreci” anlatılara indirgenemez.

Bu noktada asıl sorulması gereken sorular şunlardır:

- İhtiyaç nedir?
- Enerji kimin için üretilmektedir?
- Nasıl bir kentte yaşamak istiyoruz?
- Yaşamla ilişkimizi nasıl kurmak istiyoruz?

Elbette tüketimi azaltmak, okul bahçelerinde üretim alanları oluşturmak, yerel tohum ağları kurmak ve takas–dayanışma pratiklerini geliştirmek değerlidir. Ancak bunlar tek başına yeterli değildir. Asıl hedef; ekolojik yıkımı üreten düzeni görünür kılan, ekolojik, demokratik ve eleştirel bir öğrenme ortamını talep etmek ve birlikte inşa etmektir.

DOĞAYLA TEMAS EDEN EĞİTİM: EKOFOBİYİ AŞMAK

Kent merkezli ve betonlaşmış yaşam alanlarında büyüyen çocuklar; doğayı tanımadan, toprağa değmeden, canlılarla temas kurmadan yetişmektedir. Bu kopukluk yalnızca çevresel bir sorun değil; çocukların dünyayı algılama biçimini daraltan, öğrenme süreçlerini zayıflatan derin bir pedagojik yoksunluktur.

Doğaya, hayvanlara ve yaşama karşı gelişen bu yabancılaşma ve kaygı hali ekofobi olarak tanımlanmakta; çocukların hem bilişsel hem de duygusal gelişimini doğrudan etkilemektedir. Bir ormanın sesini tanımayan, toprağın dokusunu bilmeyen, canlılarla temas etme deneyimi yaşamamış bir çocuk için bilim soyut, yaşam parçalı, öğrenme ise eksik kalmaktadır. Doğayla temasın olmadığı bir eğitim anlayışı; merakı köreltir, sorgulama becerisini zayıflatır ve yaşamla kurulan bağı koparır. Oysa bilimsel düşünce gözlemlerle, eleştirel akıl deneyimle; etik ve sorumluluk duygusu ise doğayla kurulan ilişkiler üzerinden gelişir.

Bu nedenle;

- Düzenli ve planlı doğa yürüyüşleri,
- Doğada gerçekleştirilen kolektif atölye çalışmaları,
- Açık alanlara dayalı öğrenme ve deneyim pratikleri, birer “etkinlik” ya da “alternatif” değil; kamusal, bilimsel ve nitelikli eğitimin vazgeçilmez pedagojik bileşenleridir.

İKLİM KANUNU VE EĞİTİMİN KAMUSAL SORUMLULUĞU

Türkiye’de hazırlık aşamasında olan İklim Kanunu, yalnızca sanayi, enerji ve ulaştırma politikalarıyla sınırlı ele alınamaz. İklim krizi; eğitim, sağlık, barınma ve ulaşım gibi temel kamusal hizmetleri doğrudan etkileyen çok boyutlu bir yaşam krizidir. Bu nedenle iklim politikaları, kamusal bir sorumluluk alanı olan eğitimi kapsamak ve dönüştürmek zorundadır.

Eğitim, yalnızca iklim krizine uyum sağlayacak bir alan değil; toplumsal dönüşümün, eşitliğin ve ekolojik adaletin kurucu gücüdür. Piyasa merkezli “yeşil dönüşüm” anlayışı, iklim krizinin nedenlerini gizlemekte;

doğa talanını, eşitsizlikleri ve emek sömürsünü yeniden üretmektedir. Eğitim politikaları bu anlayıştan bağımsız olarak, kamusal, bilimsel ve toplumsal yarar temelinde ele alınmalıdır.

Eğitim Sen olarak diyoruz ki:

- Okulların karbon ayak izi bilimsel yöntemlerle ölçülmeli ve düzenli olarak izlenmelidir.
- Millî Eğitim Bakanlığı her yıl “Eğitimde Karbon Salınımı Raporu” yayımlamalı ve kamuoyunu şeffaf biçimde bilgilendirmelidir.
- Yeni yapılacak okul binaları enerji verimliliğini esas alan, doğayla uyumlu ve iklim dostu mimari anlayışla inşa edilmelidir.
- İklim krizi, ekoloji ve doğa hakları temelli dersler tüm eğitim kademelerinde zorunlu hale getirilmelidir.
- Eğitim emekçilerinin çalışma koşulları iklim krizine göre düzenlenmelidir.

EĞİTİM SEN OLARAK TALEPLERİMİZ:

- Eğitim sistemi, ekolojik farkındalık ve çevre bilinci temelinde bütünlüklü biçimde yeniden ele alınmalıdır.
- Okullarda enerji ve su tasarrufu uygulamaları kamu kaynaklarıyla desteklenmeli, bu alan özel şirketlere bırakılmamalıdır.
- Eğitim ve bilim emekçilerine yönelik çevre, ekoloji ve iklim krizi eğitimleri kamusal sorumluluk kapsamında düzenlenmelidir.
- Okullarda eğitim ve bilim emekçilerinin, öğrencilerin ve velilerin katılımıyla Çevre ve Ekoloji Komisyonları kurulmalıdır.
- Her yıl en az bir kez Ekoloji Forumu düzenlenmelidir.

